

Amik Annamária – György Andrea

RÉMA ÉS RETIKÜL

MÁTYUS MELINDA: *INKÁBB AZ ENYÉM*. JELENKOR KIADÓ,
BUDAPEST, 2024.

GyA: Mátyus Melinda könyve nagyon protestáns, nagyon merész és nagyon női kötet. Meglepően érett stílusa és húsba vágó témája lenyűgözött. A „húst” szó szerint értem, hiszen mind a hat elbeszélés szorosan kapcsolódik az élő testhez, így a szövegek érzéki dimenziója rendkívül fontos szerepet tölt be a befogadásban és az értelmezésben. A romlandó test eltántorítja ég felé törő pályájától a lelket: „Akkor megindult a testem, és huss, vitte a lelkemet” – olvassuk *A kántor lányában*, és szintén ugyanitt: „Segítsen valaki, nekem test nélkül volna jó.”

AA: Bár a protestáns értelmezési keret nyilvánvaló, a szöveg szenzoriális textúráját mégis inkább a katolikus misztikusokkal társítanám. Mintha Norwich Julianna Krasznahorkairól vagy Nádasról írott jegyzeteit olvasnám. De ugyanígy felidézte bennem a lélek repedésein át befurakodó, illegitimnek nevezett kegyelem Edith Steinnál megjelenő képét is, amikor egy, kettő, háromra megérkezik a Szentlélek, aki „betuszakolta magát a lyukakon”, hogy ott bizsergessen, megcsiklandozzon, keménységeket felpuhítson.

GyA: Különleges hatást eredményez az, ahogyan a testiség vagy a szexualitás tapasztalatát közvetítő narrációt lelki tartalmú vendégszövegek ellenpontozzák: zsolttárok, a református lelki megújulási mozgalmak indulószzerű énekei, aztán a Károli-Biblia nyelvén megszólaló ó- és újszövetségi utalások. A „Sátán birodalma”, azaz a kert végi budi előtt várakozó nagymama például a *Vándor áll az ajtód mögött* kezdetű éneket énekl, ezzel bátorítja kisunokáját, aki az üritéssel kínlódik odabent.

AA: Feledhetetlen kép, amikor ugyanez az unoka nem túl eredményesen a kútvízzel tisztogatja magát, majd a telehold fényében a kút fölé hajolva tisztán látja az arcát. Ez a nyitójelenet jelzi a mű nem titkolt célját: testközelbe hozni a misztikumot, kiemelni a numinózust a naftalinból. De nem

polgárpukkasztóan, hanem úgy, hogy a kapcsolat, a *communio* terébe helyezi azt: a lelkésznő például az elhunyt Bözsike kérésére hordja a túsarkút.

GyA: Egy olyan világra nyit ajtót Mátyus Melinda, ahol a Drágajóisten a mindennapok része, ahol az emberek együtt lélegeznek a Szentírás történeteivel, a büdös/bűnös test hétköznapi tapasztalatát pedig a majdani illatos mennyország bizonyossága ellensúlyozza: „Hirtelen kerülünk a mennyországba, és huss, Krisztus mindent jószagúvá változtat.”

AA: Vagyis az énelbeszélőt az érdekli, hogyan válik az Ige Szóvá, az Örökkévaló tapinthatóvá, vagy, bár nem használja a görög szakszavakat, a logosz rhémává. Mert ugye, az utolsó elbeszélés lelkésznőjének nem igeszékről, hanem a címadó szószekekről kell megszólalnia, onnan kell valahogy a közösségbe becsatornáznia az „egész földet körberinglispílező” Úrszavát.

GyA: A szerző számára a kereszténység és ezen belül is a református bethánista tradíció (bár folyamatosan vitázik vele) élet-, gondolkodás- és magatartásmód. Ugyanakkor precízen feltárja ennek a hagyománynak a testhez fűződő sajátos viszonyát, pontosabban azt, hogy nemigen tud mit kezdeni a testtel, ezért inkább démonizálja, nem meglepő tehát, ha a szexuális aktust büntudat kíséri: „Rájött arra, hogy ezekre a szégyenteljes dolgokra is léteznek rendes szavak.” Azt, aki rákérdez a szexualitást övező tabukra, főleg, ha nő az illető, gyorsan megbélyegzik („büdöskurva”) és kiközösítik. A házasságtörést életre szóló bűnhődés kíséri. *Az Isten velünk, viszontlátásra* című elbeszélés narrátora például parázna nőként határozza meg önmagát, és vezeklésképpen veszi magához, gondolzza volt szeretője fogyatékos gyermekét. A családi Bibliába írt bejegyzése mellé pedig a Jézus elé vitt házasságtörő asszony történetének igehelyét teszi, ezzel írja bele magát a női felmenők közös történetébe.

AA: Ugyanakkor Jairus leányaként is megéli a gyermekkori betegségéből való felépülését. A való élet mint a Bibliához írott széljegyzet tételezése, nem merül ki a kárhoztatásban. Az ószövetségi próféták bűnök fölött perlekedő Istene ugyan megszólal görög kórusként is, de nem restelli, hogy a puritán lelket megbotránkoztató színes nyelvezettel vegyen részt a teremtményét foglalkoztató kérdések megvitatásában, például akkor, amikor a kántor lányával Eliotról klikkrecel. Az elioti textus rétegeit éppúgy fejti fel ez a dialógus, mint ahogyan az Úr lehámozza a templomban zajló titokzatos párbeszédben a gyűlölködés szennyét az Ő túsarkos edényéről.

GyA: Érdekes, hogy nem húznak le a mélybe ezek a történetek, sőt, inkább felemelnek, reményt adnak. Hiszen megtörténik a csoda, a fogyatékos gyerek rámosolyog arra, aki anyjaként gondolzza. Még a leggroteszkebb

elbeszélésben, a Covid-járvány idején játszódó *Szent Habakuk* címűben kibontakozó gyönyörű szép szerelmi történet is feloldódik egyfajta megmagyarázhatatlan, Philemon és Baucisra emlékeztető derűben.

AA: Mind a hat (talán a teremtés napjaira utaló számú) történet feloldozást közvetít, ami számomra a hatodik történetben jut csúcspontra, ahol megfogalmazódik az Ige és a Szó kongruenciája, de ugyanott a világvége és a Lélek egybeesése is. Mert lenni jó. Mert ha elkerülhetetlenül ki is fordul magából az idő, az nem más, mint hogy „a Lélekbe bukfacezik”.

GyA: A szerző által vállalt hagyomány egyben egy erőteljes nyelvi hagyomány is, amely máig formálja az említett szubkultúra verbális megnyilatkozásait. Mátyus Melinda abból építkezik és teremt meg prózájának sajátos nyelvét, ami a leginkább az övé, hogy a címre reflektáljak, és éppen ezáltal tud hiteles hangot megütni. Visky András prózája és drámái is mélyen gyökereznek ebben a kegyes-biblikus nyelvben, amelyet Mátyus Melinda kevésbé visszafogottan használ, merészebben helyezi komikus-ironikus kontextusba. És ez meglepően jól működik nála.

AA: Épp a kellően adagolt drámai betétek és a zenekari felállást vizuálisan is érzékeltető szövegszerkesztés színezi ezt a prózát, amely meghökkenítő módon a töredezett, befejezetlen szószerkezetekből magával ragadó, sodró, kiforrott textussá válik. Nem véletlen, hogy ezekből a fragmentumokból legtöbbször éppen az igéket hagyja el az író, hiszen őt az Igén túlmutató Szó foglalkoztatja. Míg a megrekedt hagyományt jelképező szöveg olyan, „mint a kimúlt szerelem. Romlottvajás-kenyér”, addig a szó lélegzik. És a kánon megkérdőjelezését érzékelteti az is, hogy Bach zenéje itt nem a művészetben már-már közhelyszerűvé vált reveláció, hanem a kibírhatatlan kántor magánszólama lesz. A zene mint kiemelt beszédforma egzisztenciális funkciót nyer: a haldokló „áténekel” magát a látható világból a láthatatlanba. Egészen természetes, hogy az énekeskönyv a parókával együtt kerül az idős néni retiküljébe. Így az én olvasatomban nem ítélet az, hogy a test viszi a lelket, hanem inkább költői megragadása a Nicolae Steinhardt megfogalmazta gondolatnak: az Ige, valahányszor megnyilatkozni kíván ebben a világban, úgy teszi, hogy testet ölt. Ugyanis az erőviszonynak elhangzik a fordítottja is: „a lelkem összezsugorodott, és vitte a testet”.

GyA: Amikor az *Isten velünk, viszontlátásra* már említett elbeszélője elkezd keresni a helyét a világban, és végül az életét meghatározó történetet sikerül beleírnia a családi Bibliába a női felmenőké mellé, akkor egy cetlire is lejegyez mondatokat: „Én nem szültem. De holtig bánom, amit cselekedtem, ezért szenvedéseimtől megszabadított. És vigasztalt.” Ez az

„apokrif irat” legalább olyan fontos, mint a sok szövegváltozaton át alakuló kanonikus bejegyzés, hiszen a csodát próbálja szóvá redukálni. Te hogyan értelmezed a könyv címét?

AA: Miután az Isten beszélgetőtársként jelenik meg, a cím a fülemben a közismert *Jobban Tiéd* odafentről érkező visszhangjaként hat. Jobban Tiéd. Valóban, inkább az enyém. Nem a merészség vállaltatja fel a lelkésznővet ezt az írói hangot, hanem inkább az alázat: nem teheti, hogy ne szólaltassa meg a mindenestül emberközelivé és testközelivé vált isteni szót. De a testet nem öncélúan emeli ki a puritanizmus béklyóiból. Ugyanis a Szónak a tükörképe a legmélyebbről feltörő emberi kiáltás, amely perzsel, és minden tisztátalanságot kiéget, „vilángol”. Nem végez fél munkát, mert ahogyan „a szerelmes leány sem ölelkezik fél szóra, na ugyanígy a Lélek sem”.

GyA: Két elbeszéléstől eltekintve minden narrátor nő. Érdekes módon a férfi narrátorok mind öregek, betegek. A *Szent Habakuk* című elbeszélésbe belép egy Melinda nevű szereplő, aki ráadásul lelkész is, akár a szerző. Ebben az írásban is megjelenik a túsarkú cipő, kiemelt jelentőségű lesz, a nőiesség szimbólumává válik. Ez az írás veti fel a kérdést, hogy miként lehet önazonosan, nőként (nem a férfiakat utánozva) gyakorolni egy olyan hivatást, amelyet évszázadokon át kizárólag férfiak töltek be.

AA: Nem ad konkrét választ, amellyel egyszer s mindenkorra rendezné a kérdést. De a legváltozatosabb és legmeglepőbb módokon fordítja ki a mentális berögződéseinket. Például a született zenei tehetségről alkotott elképzelésünket cáfolva, a kommunista kamarazenekart vezető férfi narrátor úgy tartja, hogy ő az iskolában sajátította el a zenét, miközben minden emberi tudomány közül a legelvontabbat, a matematikát nevezi született készségnek. Ez a meglepő szembeállítás tér vissza a másik férfi elbeszélőnél, aki az Isten és ember ismerkedését a „pontosság és képzelet” kézfogásával ragadja meg. A pontosság így nem a felvetett kérdésekre meg(nem)fogalmazott válaszok jellemzője, hanem az átminősülés, a múlandók levetkőzéséé, amelytől „kettéhasad a lélek, és elválik minden, ami volt, mindentől, ami csak lesz”. Régóta vártam már arra, hogy ez az írói hang megjelenjen a magyar irodalomban.